

Миронюк І.С., Білак-Лук'янчук В.Й.

Завдання системи громадського здоров'я з формування в населення навичок здорового способу життя та відповідального ставлення до особистого здоров'я

Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна

Myronyuk I.S., Bilak-Lukianchuk V.Y.

The objectives of the public health system in fostering healthy lifestyle habits and promoting responsible attitudes towards personal health among the population

Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraineivan.myronyuk@uzhnu.edu.ua, bilak.vika@gmail.com

Вступ

Сьогодні проблема загрози здоров'ю розглядається світовою спільнотою як сьома додаткова до шести раніш визначених загроз планетарного масштабу (загроза світової війни, екологічні катаклізми, контрасти в економічних рівнях країн планети, демографічна загроза, нестача ресурсів планети, наслідки науково-технічної революції науко- і техногенного походження).

Глобальна вагомість і актуальність проблеми викликала стурбованість передових представників світової науки, особливо в сферах, що стосуються охорони здоров'я. З 1977 р. ВООЗ ініціювала міжнародну кампанію під назвою «Здоров'я для всіх», у межах якої розпочато збір і систематизацію інформації про існуючі загрози здоров'ю. За підсумками роботи було скликано Міжнародну конференцію з першочергових заходів щодо охорони здоров'я (Алма-Ата, 1978 р.), яка проголосила відповідну Декларацію [1]. ВООЗ проголосила глобальну стратегію «Здоров'я для всіх до 2000 р.», яка містила 10 положень, 6 принципів і 38 завдань, спрямованих на попередження загрози здоров'ю. Дослідження, розбудовані в межах цієї стратегії, виявили наявність дійового засобу попередження загрози здоров'ю людства і досягнення цілей, висунутих політикою здоров'я для всіх. Таким засобом визнано систему заходів, що у загальносвітовий науковий лексикон увійшла під назвою «health promotion», або «формування здорового способу життя» (ФЗСЖ). Етапною подією для світової спільноти стала I Міжнародна конференція з ФЗСЖ 1986 р. (Оттава, Канада), яка прийняла загальновідому в світі Оттавську Хартію. Основні тези, положення і принципи цієї Хартії стали програмними імперативами, якими керується світова спільнота у сучасній діяльності з вирішення проблем здоров'я [2].

В Україні реєструються одні з найвищих показників захворюваності населення в Європейському регіоні [3] та показників смертності, яку можна було

попередити [4]. При цьому реєструються високі показники захворюваності населення на хвороби, які залежать від способу життя [5; 6], поширеності шкідливих звичок [7] та рівня охоплення вакцинацією населення [8]. Високі показники госпіталізації та інвалідизації населення [4], спричинені несвоєчасним зверненням за медичною допомогою, зниженням доступу до медичної допомоги відповідного рівня, зменшенням доступу до необхідних медикаментів та методів лікування, високим рівнем саморуйнівної поведінки [9]. Також в Україні спостерігається надсмертність чоловіків працездатного віку [10; 11]. Така ситуація ймовірно пов'язана з відсутністю культури відповідального ставлення до особистого здоров'я у населення та системи заходів з формування здорового способу життя.

Сучасні дослідження феномена здоров'я людини виявили обмеженість суто медичного підходу, що визначає здоров'я як відсутність хвороби. За сучасними уявленнями здоров'я вже не розглядається як суто медична проблема. Більше того, комплекс медичних питань становить лише малу частину феномена здоров'я. Так, узагальнені підсумки досліджень залежності здоров'я людини від різних чинників переконають, що стан системи охорони здоров'я обумовлює в середньому лише близько 10 % всього комплексу впливів. Решта 90 % припадає на екологію (близько 20 %), спадковість (близько 20 %) і найбільше – на умови і спосіб життя (майже 50 %).

Світова наука передбачає цілісний погляд на здоров'я як феномен, що інтегрує принаймні чотири його сфери, або складові: фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну. Фізичне здоров'я визначають такі чинники, як індивідуальні особливості організму, довкілля, спадковість, рівень фізичного розвитку. До сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини. Духовне здоров'я залежить від сприйняття складових духовної культури людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Соціальне здоров'я індивіда залежить від його стосунків із сім'єю та установами, через

які відбуваються соціальні зв'язки – праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо. Крім того, дослідженнями доведено, що у розвиненому суспільстві рівень здоров'я значною мірою пов'язаний із рівнем освіти.

Мета дослідження – визначити заходи, форми і методи системи громадського здоров'я по формуванню навичок здорового способу життя у населення та відповідального ставлення до особистого здоров'я.

Матеріали та методи

Соціологічний, статистичний, структурно-логічного аналізу, бібліосемантичний, Соціологічним дослідженням охоплено 46 керівників територіальних громад, 80 сімейних лікарів та 126 респондентів із числа дорослого населення. Дослідження проводилося з використанням спеціально розробленої анкети. В ході дослідження дотримано принцип збереження конфіденційності інформації про респондентів. Участь у дослідженні була добровільною. Статистичне опрацювання результатів опитування проводилося з використанням загальноприйнятих методів медичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення

На початку дослідження методом соціологічного дослідження було визначено рівень довіри до ефективності заходів в рамках системи громадського здоров'я по формуванню навичок здорового способу життя у населення та відповідального ставлення до особистого здоров'я. Отримані в ході дослідження дані наведено в таблиці 1.

Аналіз наведених в табл. 1 даних вказує на наступне. Опитані керівники територіальних громад найбільш високо оцінюють перспективи та ефективність наступних складових заходів системи

громадського здоров'я з формування у населення здорового способу життя та відповідального ставлення до особистого здоров'я: інформування населення про важливість вакцинації (95,6 %), інформування населення про профілактику інфекційних захворювань (91,3 %), інформування населення про небезпеку шкідливих звичок та профілактика їх (91,3 %), про важливість рухової активності та профілактику надлишкової маси тіла (91,3 %), інформування населення про важливість профілактичних оглядів (89,1 %). Найнижчий рівень оцінки отримали: інформування населення по основам здорового харчування (82,6 %) та інформування населення про важливість профілактичних заходів як факторів недопущення розвитку захворювань (84,8 %).

Опитані сімейні лікарі найвище оцінюють наступні активності системи громадського здоров'я: навчання населення по розпізнаванню перших ознак критичних станів та першій допомозі (100 %), інформування населення про важливість вакцинації (100,0 %), інформування населення про важливість профілактичних оглядів (100 %), інформування населення про профілактику інфекційних захворювань (98,8 %), інформування населення про важливість профілактичних заходів як факторів недопущення розвитку захворювань та інформування населення про небезпеку шкідливих звичок та профілактика їх (по 97,5 %). Скептично сімейні лікарі поставились до таких заходів системи громадського здоров'я з формування у населення здорового способу життя та відповідального ставлення до особистого здоров'я, як навчання основам здорового способу життя (87,5 %) та інформування населення про профілактику стресів (93,8 %).

Респонденти із числа загального населення найкраще оцінюють ефективність наступних складових заходів системи громадського здоров'я з формування у населення здорового способу життя та відповідального ставлення до особистого здоров'я: навчання по

Таблиця 1

Заходи системи громадського здоров'я з формування навичок здорового способу життя

Заходи	Керівники територіальних громад		Сімейні лікарі		Населення	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Навчання населення основам здорового способу життя	40	86,9	70	87,5	100	79,4
Навчання населення по розпізнаванню перших ознак критичних станів та першій допомозі	41	89,1	80	100	122	96,8
Інформування населення по основам здорового харчування	38	82,6	77	96,3	110	87,3
Інформування населення про важливість рухової активності та профілактику надлишкової маси тіла	42	91,3	77	96,3	112	88,8
Інформування населення про небезпеку шкідливих звичок та профілактика їх	42	91,3	78	97,5	103	81,7
Інформування населення про важливість профілактичних оглядів	41	89,1	80	100	107	84,9
Інформування населення про важливість вакцинації	44	95,6	80	100	98	77,8
Інформування населення про профілактику стресів	40	86,9	75	93,8	108	85,7
Інформування населення про профілактику інфекційних захворювань	42	91,3	79	98,8	109	86,5
Інформування населення про важливість профілактичних заходів як факторів недопущення розвитку захворювань	39	84,8	78	97,5	101	80,1

**Форми, комунікаційні методи та шляхи впровадження заходів
з формування навичок здорового способу життя**

Заходи	Керівники територіальних громад		Сімейні лікарі		Населення	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Індивідуальні комунікації	35	76,1	70	87,5	122	96,8
Робота на рівні сім'ї	37	80,4	68	85,0	124	98,4
Активності на рівні громади	45	97,8	75	93,8	110	87,3
Масові спортивні та культурні заходи	36	78,3	69	86,3	106	84,1
Розповсюдження друкованої продукції (брошури, буклети, листівки)	34	73,9	55	68,8	77	61,1
Інформація на спеціальних сайтах	39	84,7	61	76,3	114	90,5
Інформація в соціальних мережах	41	89,1	71	88,8	118	93,7
Поширення інформації через телебачення	36	78,3	52	65,0	107	84,9
Лекції	42	91,3	62	77,5	88	69,8
Тренінги	42	91,3	70	87,5	100	79,4
Інтерактивні бесіди	43	93,4	70	87,5	103	81,7

розпізнаванню перших ознак критичних станів та першій допомозі (96,8 %), інформування населення про важливість рухової активності та профілактику надлишкової маси тіла (88,8 %), інформування по основам здорового харчування (87,3 %) та інформування населення про профілактику інфекційних захворювань (86,5 %). Найнижчий ступінь довіри респондентів з числа загального населення отримали наступні активності: інформування населення про важливість вакцинації (77,8 %), навчання населення основам здорового способу життя (79,4 %), інформування населення про важливість профілактичних заходів як факторів недопущення розвитку захворювань (80,1 %) та інформування населення про безпеку шкідливих звичок та профілактика їх (81,7 %).

Далі методом соціологічного дослідження було визначено форми, комунікаційні методи та шляхи впровадження заходів в рамках системи громадського здоров'я по формуванню навичок здорового способу життя у населення та відповідального ставлення до особистого здоров'я. Отримані на цьому етапі виконання роботи дані наведено в таблиці 2.

Аналіз наведених в таблиці 2 даних вказує на те, що керівники територіальних громад найкраще оцінюють перспективи та підтримали комунікації на рівні громади (97,80 %), проведення інтерактивних бесід (93,4 %) та лекцій і тренінгів (по 91,3 %).

На думку сімейних лікарів найбільш прийнятними формами та комунікаційними методами є: поширення інформації в соціальних мережах (88,8 %), індивідуальні комунікації, тренінги та інтерактивні бесіди (по 87,5 % кожен), масові спортивні та культурні заходи (86,3 %), комунікації на рівні сім'ї (85,0 %). Респонденти із числа загального населення найбільше підтримали комунікації на рівні сім'ї (98,4 %), індивідуальні комунікації (96,8 %), отримання інформації через соціальні мережі (93,7 %) та на спеціальних сайтах (90,5 %), комунікації на рівні громади (87,3 %). Найнижчий рівень підтримки отримали такі форми та методи діяльності системи громадського здоров'я, як розповсюдження друкованої продукції (брошури, буклети, листівки) та проведення лекцій і тренінгів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ставлення окремих категорій населення до особистого здоров'я та здоров'я членів сім'ї.

Висновки

Використовуючи сучасні форми та комунікативні методи, науково обґрунтовані заходи, система громадського здоров'я має можливість істотно вплинути на рівень формування навичок здорового способу життя у населення та відповідального ставлення до особистого здоров'я.

Література

1. Cuesto M, Brown TM, Fee E. The World Health Organization. A History. Cambridge University Press. 2019. The World Health Organization A History. URL: <https://www.researchgate.net/publication/331772951>.
2. Слабкий ГО, Пархоменко ГЯ, Астахова НЮ. Здоров'я 2020 – нова європейська політика і стратегія в інтересах здоров'я населення. Вісник проблем біології і медицини. 2014;3,1(110):16–20. URL: <https://vpbm.com.ua/ua/vpbm2014-03-1/6408>.
3. Дудник СВ., Кошеля ІІ. Тенденції стану здоров'я населення України. Україна. Здоров'я нації. 2016;4(40):27–31.
4. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідеміологічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2017 рік. МОЗ України. ДУ «УІСД МОЗ України». Київ, 2018. 458 с.
5. Прокопів ММ., Слабкий ГО. Фактори ризику розвитку цереброваскулярних хвороб у жителів мегаполіса. Український вісник медико-соціальної експертизи. 2019;3–4(33–34):7–12.

6. Жданова ОВ., Слабкий ГО., Свадебна ОО. Причини безвідповідального ставлення студентів до особистого здоров'я та шляхи вирішення проблеми. Actual trends of modern scientific research : The 1 st International scientific and practical conference (July 19–21, 2020). MDPC Publishing, Munich, Germany. 2020. P. 86–90.
7. Кручаниця ВВ., Слабкий ГО., Миронюк ІС. Враженість населення Закарпатської області алкоголем та наркотиками. Wiadomości Lekarskie. 2018;LXXI,6:1245–1249.
8. Рівень охоплення щепленнями в Україні залишається низьким. Аптека. 30 квітня 2018;17(1138). URL: <https://www.apteka.ua/article/455068>.
9. Рівень самогубств у світі: Україна у десятці європейських «лідерів»). URL: <http://ua.euronews.com/2017/05/18/suicide-rate-ishighest-in-europe-un-health-agency-report>. Назва з екрану.
10. Гладун ОМ. Нариси з демографічної історії України ХХ століття : монографія / ОМ Гладун ; НАН України, Ін-т демограф. та соціальн. дослідж. ім. М.В. Птухи. Київ, 2018. 224 с.
11. Поліщук М. «Без надії на довге і здорове життя». Українська правда життя. URL: live.prawda.com.ua.

References

1. Cuesto M, Brown TM, Fee E. The World Health Organization. A History. Cambridge University Press. 2019. The World Health Organization A History. URL: <https://www.researchgate.net/publication/331772951>
2. Slabkyi HO, Parkhomenko HІa, Astakhova NIu. Zdorovia 2020 – nova yevropeiska polityka i stratehiia v interesakh zdorovia naselennia. Vistnyk problem biolohii i medytsyny. 2014;3,1(110):16–20. URL: <https://vpbm.com.ua/ua/vpbm2014-03-1/6408>
3. Dudnyk SV, Koshelia II. Tendentsii stanu zdorovia naselennia Ukrainy. Ukraina. Zdorovia natsii. 2016; 4 (40): 27–31.
4. Shchorichna dopovid pro stan zdorovia naselennia Ukrainy ta sanitarno-epidemiolohichnu sytuatsiiu ta rezultaty diialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy. 2017 rik. MOZ Ukrainy. DU “UISD MOZ Ukrainy”. К., 2018. 458 s.
5. Prokopiv MM, Slabkyi HO. Faktory ryzyku rozvytku tserebrovaskuliarnykh khvorob u zhyteliv mehapolisa. Ukrainyskyi visnyk medyko-sotsialnoi ekspertyzy. 2019;3–4(33–34):7–12.
6. Zhdanova OV, Slabkyi HO, Svadeba OO. Prychyny bezvidpovidalnoho stavlennia studentiv do osobystoho zdorovia ta shliakhy vyrishennia problemy. The 1 st International scientific and practical conference “Actual trends of modern scientific research” (July 19–21, 2020) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2020. R. 86–90.
7. Kruchanytsia VV., Slabkyi HO., Myroniuk IS. Vrazhenist naselennia Zakarpatskoi oblasti alkoholem ta narkotykamy. Wiadomości Lekarskie. 2018;LXXI,6:1245–1249.
8. Riven okhoplennia shcheplessiamy v Ukraini zalyshaietsia nyzkym [Elektronnyi dokument]. Apteka. 2018 30 kvitnia; 17 (1138). URL: <https://www.apteka.ua/article/455068>
9. Riven samohubstv u sviti: Ukraina u desiatti yevropeyskykh “lideriv” [Elektronnyi dokument]. URL: <http://ua.euronews.com/2017/05/18/suicide-rate-ishighest-in-europe-un-health-agency-report>. Nazva z ekranu.
10. Hladun OM. Narysy z demohrafichnoi istorii Ukrainy KhKh stolittia : Monohrafiia / OM Hladun ; NAN Ukrainy, In-t demohraf. ta sotsialn. doslidzh. im. MV Ptukhy. Kyiv, 2018. 224 s.
11. Polishchuk M. “Bez nadii na dovhe i zdorove zhyttia”. Ukrainska pravda zhyttia [Elektronnyi resurs]. URL: live.prawda.com.ua

Мета дослідження. Визначити заходи, форми і методи системи громадського здоров'я по формуванню навичок здорового способу життя у населення та відповідального ставлення до особистого здоров'я.

Матеріали та методи. Соціологічний, статистичний, структурно-логічного аналізу, бібліосемантичний,. Соціологічним дослідженням охоплено 46 керівників територіальних громад, 80 сімейних лікарів та 126 респондентів із числа дорослого населення. Дослідження проводилося з використанням спеціально розробленої анкети. В ході дослідження дотримано принцип збереження конфіденційності інформації про респондентів. Участь у дослідженні була добровільною. Статистичне опрацювання результатів опитування проводилося з використанням загальноприйнятих методів медичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Опитані керівники територіальних громад, сімейні лікарі та населення визначили необхідні заходи системи громадського здоров'я з формування навичок здорового способу життя, а також найбільш прийнятні форми, комунікаційні методи та шляхи впровадження заходів з формування навичок здорового способу життя та відповідального ставлення до особистого здоров'я.

Висновки. Використовуючи сучасні форми та комунікативні методи, науково обгрунтовані заходи, система громадського здоров'я має можливість істотно вплинути на рівень формування навичок здорового способу життя у населення та відповідального ставлення до особистого здоров'я.

Ключові слова: населення, здоровий спосіб життя, відповідальне ставлення до особистого здоров'я, формування, громадське здоров'я.

Purpose of research. To identify the measures, forms, and methods within the public health system aimed at fostering healthy lifestyle skills among the population and promoting responsible attitudes towards personal health.

Materials and methods. Sociological, statistical, structural-logical analysis, bibliosemantic, and sociological research methods were employed in this study. The sociological research encompassed 46 community leaders, 80 family physicians, and 126 adult respondents. The research was conducted using a specially designed questionnaire. During the study, the principle of maintaining respondent confidentiality was strictly adhered to. Participation in the research was voluntary. Statistical analysis of the survey results was carried out using commonly accepted methods of medical statistics.

Findings and discussion of the study. Surveyed community leaders, family physicians, and the general population have identified necessary measures for the public health system to promote healthy lifestyle skills, as well as the most acceptable forms,

communication methods, and approaches for implementing initiatives aimed at fostering healthy living habits and fostering a sense of personal health responsibility.

Conclusions. Utilizing contemporary approaches and communicative methods, the public health system has the capacity to significantly influence the cultivation of healthy lifestyle habits and foster a sense of personal health responsibility within the population.

Key words: population, healthy lifestyle, responsible attitude towards personal health, cultivation, public health.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflict of interest: absent.

Відомості про авторів

Миронюк Іван Святославович – доктор медичних наук, професор, професор кафедри наук про здоров'я, про-ректор з наукової роботи Ужгородського національного університету; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Україна, 88000. ivan.myronyuk@uzhnu.edu.ua, ORCID ID 0000-0003-4203-4447

Білак-Лук'янчук Вікторія Йосипівна – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри наук про здоров'я Ужгородського національного університету; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Україна, 88000. bilak.vika@gmail.com, ORCID ID 0000-0003-3020-3116